

Rosa gallica* L. v Československu a Polsku*Distribution of *Rosa gallica* L. in Czechoslovakia and Poland**

Ivan Klášterský a Kazimir Browicz

Botanický ústav ČSAV, Průhonice u Prahy (ČSSR)

Zakład dendrologii i pomologii PAN, Kórnik k. Poznań (Polska)

Abstract — The authors give a map of the geographical distribution of the species *Rosa gallica* L. (in its classical contents and extension) in Czechoslovakia and Poland. *R. gallica* is a mediterranean-continental element of thermophilous character. The distribution is marked by 949 points in Czechoslovakia and 167 points in Poland. Many localities, especially in Poland, where the species reaches its absolute Northern limit, have been newly discovered.

V polymorfním rodu růží je *Rosa gallica* L. celkem izolovaným a dosti dobře omezeným taxonem, v jehož determinaci dochází jen zřídka k omylům i při běžné floristické praxi. Byla také od prvních vážných pokusů (DeCANDOLLE 1818) o rozdělení druhů rodu do přirozených skupin (sekcí nebo podrodů), zpravidla jediným zástupcem své skupiny (*Gallicanae*, *Gallicae*, *Centifoliae*-THORY 1820, LINDLEY 1820, DÉSEGLISE 1865, DuMORTIER 1867, CRÉPIN 1869 i 1889, CHRIST 1873, ALMQUIST 1920, R. KELLER 1931, BOULENGER 1933), nehledíme-li k četným kulturním formám a hybridům (jako jsou *Rosa centifolia*, *consanguinea*, *alba*, *hybrida*, *remensis*, *turbinata* atd.), které byly k ní ve starší době přidružovány jako rovnocenné taxony.

Jediná nesnáze vzniká při rozlišování od některých forem *Rosa jundzillii* BESS. To byla také příčina proč byla *Rosa jundzillii* už dříve tu a tam u různých autorů zařazována do jedné sekce s *Rosa gallica* nebo do monotypické sekce (*Jundzilliae* CRÉP.), kladené vedle sekce *Gallicanae*. Dnes ovšem víme, že *Rosa jundzillii* BESS. je druhem hybridního původu, jehož jedním z rodičů byl asi nějaký pratevar *Rosa gallica*; tím je taxonomické zařazení do blízkosti *Rosa gallica* jistě odůvodněno a zůstává na hodnocení taxonomů jen to, jak těsně chtějí tento vztah vyjádřit. Ale i v případech mimořádně konvergentního morfologického charakteru mezi *Rosa gallica* a *Rosa jundzillii* lze přijít do rozpaků jen zřídka.

Zcela jiné stanovisko zaujal nověji V. G. CHRŽANOVSKIJ (1958). V jeho monografii (pokud se týká našeho druhu) — zpracovávající materiál z území SSSR navazujícího na území Československa a Polska na východě — se *Rosa gallica* L. jako druh vůbec neobjevuje, nýbrž je nahrazena více druhy, pojatými podstatně úže; daleko nejrozšířenějším taxonem z nich je *Rosa crenatula* CHRSHAN., v níž celkem snadno poznáváme okruh *Rosa gallica* L. var. *haplodonta* BORB.; varietě *Czakiana* (BESS.) BRAUN je vrácena její původní, ač sotva oprávněná, druhová hodnota; také *Rosa gallica* L. var. *pygmaea* BOISS. (1872) je zhodnocena jako druh. *Rosa jundzillii* BESS. je zařazena do sekce a tvar jí blízký, *Rosa livescens* BESS., zpravidla hodnocený jako její varieta, konstituován v druhové kategorii. Jiné druhy, podle popisu a zobrazení našemu pojetí sekce hned bližší, hned vzdálenější, podle údajů nalezišť zřejmě zřídka se

vyskytující, jsou instalovány nově; bylo by předčasné posuzovat jejich hodnotu bez znalosti alespoň herbářového materiálu. Konečně jsou do sekce zařazeny i vysloveně kulturní typy (*Rosa centifolia* L., *bifera* POIR., *turbinata* AIT., *damascena* MILL., *alba* L.); i když pokládáme za žádoucí a správné vyrovnat se taxonomicky také s tímto kulturním materiálem, sotva můžeme tento způsob pokládat za vhodný.

Ale *Rosa gallica* L. sama také nenáleží k několika málo základním diploidním typům rodu, nýbrž je tetraploid ($2n = 28$), jehož vznik neznáme. Můžeme však předpokládat existenci diploidního prarodu — dnes neznámého a patrně zaniklého — jak jej předpokládá TÄCKHOLM (1922 : 187) při úvaze o původu *Rosa jundzillii* BESS.

Morfologicky jeví se druh, jako dobře omezený taxon, ale se značnou, byť ne širokou síťovitou variabilitou. Tento typ variability — ostatně obecný v celém rodu, právě tak jako ve více jiných polymorfních rodech — vznikl mnohonásobným křížením uvnitř druhu, komplikovaným i křížením mezi-druhovým, dnes dosti častým a dříve pravděpodobně ještě častějším. Vyrovnati se se sítí znakových kombinací a jejich kvantitativními stupni je velmi nesnadné a bez cytologické kontroly v mnohých případech téměř nemožné. Hojně pokusy zvládnout tuto variabilitu jen popisováním stále četnějších subspecifických taxonů vedly jediné k chaosu, nebo dokonce k anomáliím, kdy monograf nás vede, abychom týž materiál rozdělili jednou podle ostnitosti stonků, podruhé podle odění lístků a potřetí podle velikosti a tvaru lístků. Pokaždé dojdeme k jinému subspecifickému, řádně pojmenovanému taxonu, takže totéž individuum se stává oprávněným nositelem tří jmen téže subspecifické kategorie; tak je tomu např. právě u *Rosa gallica* L. (ale i u jiných druhů) v R. KELLEROVĚ monografii z r. 1931. Takový pokus samozřejmě nejen nevede k žádnému řešení, ale svědčí, bohužel, i o naprostém nepochopení samého smyslu taxonomické práce.

Nicméně lze u *Rosa gallica* postihnout určitý charakter, vystupující dost výrazně, charakter, který snad můžeme připsat na vrub onoho neznámého prarodu.

Znaky tvořící tento charakter jsou:

1. dlouhé podzemní výhonky,
2. nízký vzrůst,
3. málojařmé listy,
4. hrubá, jednoduchá, otevřená zubatost okrajů lístků s velmi malým počtem zubů,
5. žlaznatost větví.

Tyto znaky nenalézáme současně v kombinaci u žádného jiného eurasijského druhu. První dva z nich charakterisují každé individuum druhu. Odechyly ve třetím a čtvrtém znaku (a to zpravidla současně se objevující) znamenají už projev cizí, druhu nevlastní příměsi. Pátý znak má poněkud jiný význam než předchozí: žlaznatost větví, i když v mnohem menší míře a stálosti a nikdy v kombinaci s ostatními uvedenými znaky, se vyskytuje také u jiných druhů rodu, ale dominantní charakter tohoto znaku u *Rosa gallica*, projevující se i po mnoha a dokonce vzdálených kříženích (např. u kulturních hybridů) vyžaduje, aby byl postaven po bok ostatních čtyř.

Individua nesoucí co nejvýrazněji těchto pět znaků považujeme za nejpůvodnější a nejčistší tvary druhu. Nejsou nikterak hojná. Jsou obklopena

mnohem četnějšími tvary s cizí příměsí, která se projevuje nejcitlivěji vícejařmými listy s dvojitou nebo složenou zubatostí lístků, o větším počtu menších a ostře špičatých zubů, samozřejmě kromě jiných dalších, kolísavějších a nestálějších znaků. Neznamená to ovšem, že bychom mohli nebo dokonce měli tyto tvary vylučovat z okruhu druhu.

Různé tvary *Rosa gallica* se snadno kříží mezi sebou, právě tak jako s více jinými druhy, apomixie není zatím známa, hybridy jsou dobře a často bohatě plodní, stejně jako další generace. Za těchto poměrů je pravděpodobné, že původ různých, morfologicky často téměř shodných forem vzniká polytopicky v různých částech poměrně rozsáhlého areálu; taxonom, neprovedl-li cytologickou a genetickou analýzu, nemůže než zařadit takové případy do jednoho rámce (ať už je označí jménem nebo ne); je však třeba, aby sám, stejně jako ti, kdo budou stavět dále na jeho výsledcích, byli si vědomi, že jednotlivé články takového komplexu mohou být geneticky různého původu a obsahovat schopnosti velmi odlišné. Tolik třeba předeslat, aby bylo jasné naše pojetí a omezení druhu.

Ekologicky je druh slabě plastický, kolísání znaků vlivem vnějších faktorů (výška rostlin, velikost a konsistence lístků, odění a ostnitosť) je nepodstatné a modifikace mohou být snadno rozeznány. Druh je výrazně heliofilní-mezofyt (při silnějším zastínění málo kvete nebo vůbec nekvete), schopný osídlit i stanoviště vysloveně xerofytní, která jsou mu refugiem ve vyšších polohách vertikálního a severních částech horizontálního rozšíření; na stanovištích vlhkých se vůbec nevyskytuje; k reakci substrátu se chová indiferentně, nalezneme jej stejně na substrátech kyselých i alkalických, ovšem na těchto častěji, snad pro fyzikální vlastnosti (výhřevnost vápenců, basaltu); nejčastěji se vyskytuje na hlubších hlinitých až jílovitých půdách, řidčeji na sutích nebo vzácně i na skalách. Na opuštěných zemědělských plochách se chová jako fakultativní plevel a dovede vytvořit v krátké době husté kolonie zaujímající značnou plochu.

Fytocenologicky je *Rosa gallica* podle R. MIKYŠKY (in litt. 1963) typickou složkou lesních pláští asociací *Potentillo-Quercetum* a *Quercu-Carpinetum* náležejících do třídy *Trifolio-Geranietea* TH. MÜLLER 1961, řádu *Origanetalia vulgaris* TH. MÜLLER 1961 a svazů *Geranion sanguinei* TÜXEN 1961 a *Trifolion medii* TH. MÜLLER 1961, přičemž MIKYŠKA soudí, že těžiště výskytu druhu leží ve svazu druhém (*Trifolion medii*). Ve své práci „Lesy v Zálabí východočeské nížiny“ vymezil R. MIKYŠKA (1963) plášťovou asociaci *Cytiso (supini)-Prunetum*, kterou typisují tyto druhy: *Cytisus supinus*, *Trifolium montanum*, *Origanum vulgare*, *Thuidium delicatulum*; z řádových druhů *Rosa gallica* (stálost asi 50 %), *Prunus spinosa*, *Berberis vulgaris*, *Prunus fruticosa*; celkový doprovod tvoří např. *Pirus communis*, *Chrysanthemum corymbosum*, *Peucedanum cervaria*, *Campanula rapunculoides*, *Veronica teucrium*, *Calamintha clinopodium*, *Silene nutans*, *Trifolium alpestre*, *Bupleurum falcatum*, *Brachypodium pinnatum*, *Koeleria pyramidata*, *Poa pratensis*, *Coronilla varia*, *Galium verum*, *Filipendula hexapetala*, *Medicago falcata*, *Betonica officinalis*, *Galium boreale*, *Serratula tinctoria*, *Inula salicina*, vzácněji i některé teplomilnější druhy, jako *Geranium sanguineum*, *Prunella grandiflora*, *Campanula glomerata*, *Scabiosa columbaria*, *Astragalus cicer*, *Salvia nemorosa* apod.

Svým celkovým rozšířením se jeví *Rosa gallica* jako druh mediteranně-kontinentální, zřetelně se vyhýbající atlantickému klimatu. Areál zahrnuje celé evropské Středomoří od východního Španělska až po celý Balkánský poloostrov včetně Sicílie a Jonského souostroví, jižní a východní části střední Francie, střední Porýní, jihovýchodní Německo, s řidkými nalezišti až na středním Labi, jižní část Polska, jižní část evropského SSSR, západní část zakavkazské oblasti a Malou Asii; východní hranice areálu jsou málo známé a neurčité. *Rosa gallica* byla od starověku hojně pěstována, snadno zplaňuje a její původní rozšíření

v nejzápadnějším Středomoří (jihozáp. Francie a Španělsko) se zdá pochybné; naleziště v sev. Africe (Tunis) jsou prokázaně sekundárního původu, ale i uvnitř nastíněného areálu jsou rozlehlé oblasti, kde se druh nevyskytuje, především oblasti horské. Nejvyšší výskyty jsou zaznamenány z jižních Alp (1300 m), těžiště vertikálního rozšíření leží však v nížině a pahorkatině.

Cílem našeho záměru bylo shromáždit všechna dosažitelná spolehlivá data o nálezech *Rosa galica* L. na státním území Československa a Polska a kartograficky vyjádřit repartici jejího výskytu. Rozšíření v Polsku, kde je *Rosa galica* celkem řídkým zjevem, je zpracováváno vyčerpávajícím způsobem; rozšíření v Československu zahrnuje všechna data z herbářů, literatury i autorových poznámek z terénu, ale hojně, místy husté rozšíření druhu bude přes to jistě moci být časem doplněno, aniž by se tím však obraz repartice podstatně změnil; rozšíření v Německu a SSSR je naznačeno pouze částečně (podle literárních i jiných pramenů), nicméně tak, aby ukazovalo průběh a b s o l u t n í s e v e r n í h r a n i c e d r u h u v celém území rámcem mapky ohraničeném.

Rozšíření v Československu

Rozšíření v Československu je na mapě vyznačeno 949 zanesenými body; tím je zahrnuto 992 známých lokalit, z nichž některé jsou tak blízké, že kroužek na mapě kryje dvě nebo i tři lokality současně. Kromě toho zůstalo nezakresleno 68 lokalit, jejichž jména a polohu se nepodařilo identifikovat (lokality v herbářích nebo literatuře uvedené místními německými nebo maďarskými jmény). Při tomto počtu jednotlivých nalezišť nebylo by účelné je jmenovitě vypočítávat.

Mapa sama je dosti výmluvná, takže postačí slovně ji doprovodit několika soubornými údaji. Termofilní charakter druhu je z ní celkem dobře patrný. *Rosa galica* L. je tedy h o j n ě a ž v e l m i h o j n ě rozšířena v následujících vegetačních okresech Československa [jména a čísla (vždy za jménem) okresů jsou uvedena podle cyklostilované příručky Československé botanické společnosti, která vznikla jako výsledek jednání komise pro fytogeografické členění; podkladem pro toto jednání byla publikace J. DOSTÁLA (1960)].

V Čechách: Plzeňsko (33), Křivoklátská pahorkatina (34), Pražská plošina (43), Český kras (44), České středohoří (53), Džbán (54), Slánsko-bělohorská plošina (55), Polabí (56), zejména b. východní).

Na Moravě: Dražanská vysočina (28), Dyjsko-svratecký úval (45), Pálavské vrchy (46), Jiho-moravská pahorkatina (47), Haná (Hornomoravský úval) (57), Moravské předhůří Vysočiny (Praebohemium) (58), Ždánický les (60), Chřiby (61), Bílé Karpaty (62), Moravská brána, zejména jižní část okresu (85), Vizovické a Vsatské vrchy (86c, d).

Na Slovensku: Kováčovské kopce (38), Ipelsko-rimavská brázda (39), Slovenský kras (40), Žitavská plošina a Hontianská pahorkatina (49 e, c), Děvín a Děvínská Kobyla (63), Štiavnické pohorie a Javorie (68 d, e).

Naproti tomu v následujících okresech (vesměs horských) není zatím známo ani jedině naleziště *Rosa galica*:

V Čechách: Smrčiny (2), Slavkovský les (Císařský les) (3), Český les (4), Centrální Brdy (6), Novohradské hory (7), Jihlavské vrchy (8), Jizerské hory (10), Krkonoše (11), Orlické hory (12), Kralický Sněžník (13), Lužická pahorkatina (18), Ještěd (19), Jevanská plošina (37).

Na Moravě a ve Slezsku: Rychlebské hory (14), Hrubý Jeseník (15).

Na Slovensku: Pohronský Inovec (66), Muráňská plošina (71), Branisko (74), Západní Beskydy (87), Nizké Poloniny (90).

Ve všech ostatních okresech Československa se *Rosa galica* vyskytuje vzácně až roztroušeně.

Mohlo by se zdát podivné, že mezi horskými okresy, v nichž úplně chybí, nejsou jmenována některá nejvýznamnější horstva, např. Tatry nebo Fatry; byl by to však mylný dojem. *Rosa galica* na púď Československa nepřestupuje vertikální hranici asi 700 m, nicméně na zvláště výhodných stanovištích, zejména vápencích, této hranice občas dosahuje. Jsou-li horské okresy vymezeny zhruba svým úpatím, je pochopitelné, že některé druhy, jejichž těžiště lokálního rozšíření je v přílehlých kotlinách, objevují se i dosti vysoko na horských úbočích; tak je tomu např.

ve Velké i Malé Fatře, kde *Rosa gallica*, roztroušená v kotlině Turce, vyskytuje se nehojně i na úbočích obou horstev nebo do určité hloubky v širších dolinách; stejně *Rosa gallica* není součástí horské flóry Tater, ale objevuje se nad úpatím Belanských Tater. Podobně je tomu v českém Rudohoří a jinde. Naopak zase bílé plochy na mapě v některých nížinných obvodech (tak např. na Slovensku na Žitném ostrově) sotva mohou být dokladem naprosté absence druhu; je pravděpodobno, že i tu měl svá, i když asi nehojná stanoviště, která však padla za obětí intenzivní agrikultury.

Nieméně nutno hledět na tento obraz rozšíření *Rosa gallica* na území Československa pouze jako na doklad dnešního stavu, který nemůže vystihnout obraz původního rozšíření. *Rosa gallica*, jako naprostá většina druhů rodu, je typicky heliofilní a na území Střední Evropy, před osídlením člověkem hustě zalesněném, jistě nalezla jen nemnoho vhodných stanovišť. Teprve rozsáhlé odlesnění, způsobené houstnoucí lidskou populací, poskytlo tomuto druhu příležitost k expansi, jejímž výsledkem je dnešní stav, tak jak jej naše mapa zachycuje.

Rozmieszczenie w Polsce

Pierwszym bodaj botanikiem, który wymienia stanowisko *Rosa gallica* L. z Polski był W. BESER (1809); znajdowało się ono na górze św. Bronisławy, w okolicach Krakowa. Następnie we wschodniej i środkowej Polsce szereg stanowisk odkryli między innymi W. JASTRZEBOWSKI i F. BERDAU. Wprawdzie JASTRZEBOWSKI stanowisk tych nie opublikował, lecz w oparciu o jego zielnik, wymienia je J. ROSTAŃSKI w 1872 r. W tymże samym roku J. A. KNAPP zestawil wszystkie znane w tym czasie stanowiska róży francuskiej na obszarze od Krakowa, aż po Bukowinę na wschodzie. Podobny wykaz dla Śląska opublikował F. WIMMER w 1832 roku. Wykaz ten uzupełnili następnie G. FIEK w 1881 i TH. SCHUBE w 1903. Szereg dalszych stanowisk ze Śląska ogłosili w późniejszych latach w „Jahresberichte der Schlesischen Gesellschaft“ TH. SCHUBE i E. SCHALOW. W ostatnich latach, po drugiej wojnie nowe stanowiska w centralnej i wschodniej Polsce podali: D. FIJAŁKOWSKI (1954, 1959), T. KROTOSKA i inn. (1957), H. BŁASZCZYK (1957), K. IZDEBSKI (1960), M. MOWSZOWICZ (1960), B. BRZYSKI (1961) i K. BROWICZ (1962).

W roku 1888 F. KÖPPEN w sposób opisowy przedstawił przebieg północnej granicy zasięgu *Rosa gallica* L. na terenie ówczesnej Rosji: jej odcinek zachodni objął również tereny wschodniej Polski. W roku 1901 TH. SCHUBE wykreślił granicę zasięgu róży francuskiej na Śląsku, a następnie w 1915 r. F. PAX. Przebieg tej granicy mało co różni się od linii, jaką można wykreślić na podstawie danych ogłoszonych po roku 1915.

W roku 1925 ukazała się mapka rozmieszczenia *Rosa gallica* w południowej Polsce sporządzona przez B. PAWŁOWSKIEGO, tym razem, przy pomocy metody punktowej; nie obejmowała ona niestety całego terenu naszego kraju. Mapkę taką ogłosił dopiero w 1961 roku B. BRZYSKI, jednak bez podania wykazu stanowisk. W rok później K. BROWICZ (1962) ogłosił taki wykaz dla Lubelszczyzny, podał charakterystykę stanowisk, oraz zamieścił punktową mapkę rozmieszczenia.

W niniejszym opracowaniu starano się uwzględnić wszystkie dane o występowaniu róży francuskiej w Polsce zarówno w oparciu o piśmiennictwo florystyczne polskie, niemieckie i rosyjskie, jak również o zbiory zielnikowe znajdujące się w Krakowie, Warszawie, Wrocławiu, Lublinie i Kórniku. W podobny sposób postąpiono przy gromadzeniu danych o stanowiskach *R. gallica* na terenach graniczących z Polską na zachodniej Ukrainie. Niezależnie od tego w latach 1959, 1960, 1961, w czasie prac terenowych sprawdzano stan szeregu stanowisk oraz przeprowadzono poszukiwania nowych. W wyniku tych prac stwierdzono, że róża francuska występuje względnie występowała w Polsce na 177 stanowiskach (kilku stanowisk śląskich niestety nie udało się zlokalizować). Na poszczególne województwa przypada następująca liczba stanowisk:

woj. Zielonogórskie	— 6 stanowisk
Wrocławskie	— 80
Opolskie	— 22
Katowickie	— 3
Łódzkie	— 1
Kieleckie	— 11
Krakowskie	— 22
Rzeszowskie	— 9

Oprócz tego w roku 1887 A. EJSMOND, w wykazie roślin z terenu północno-zachodniej części województwa warszawskiego wymienił różę francuską z trzech stanowisk: Gulbiny (na zach. od Rypina), Miszewko (na wschód od Płocka) i Koziebrody (na wschód od Sierpeca). Dane te nie znalazły potwierdzenia w późniejszych latach, jak również nie są znane z tych stanowisk okazy zielnikowe, które mogłyby potwierdzić prawidłowość określeń EJSMONDA. Biorąc pod uwagę znaczne oddalenie tych stanowisk od pozostałych, należy raczej przypuszczać, że dotyczą one raczej innego gatunku.

W wyniku prac terenowych okazało się, że na Śląsku *Rosa gallica* na wielu stanowiskach nie istnieje i że mają one już dzisiaj tylko znaczenie historyczne; dotyczy to zwłaszcza okolic większych miast, jak: Wrocławia, Opola, Głogowa, Gogolina. Trzeba jednak zaznaczyć, że odnalezienie stanowisk śląskich jest wyjątkowo trudne, gdy były one publikowane w bardzo ogólny sposób, bez podania dokładnej lokalizacji. Trudno również stwierdzić, czy *R. gallica* napewno na tych stanowiskach kiedyś rosła, gdyż w zielniku wrocławskim nie zachowały się okazy zielnikowe, które mogłyby to potwierdzić. Nie pozostaje więc nic innego, jak tylko oprzeć się na autorzytacie tak świetnych florystów, jakimi był FIEK, SCHUBE i SCHALOW. Poszukiwania nowych stanowisk dały stosunkowo małe rezultaty, nie mniej odkryte stanowiska mają duże znaczenie dla ścisłego wyznaczenia zasięgu *R. gallica* i interpretacji przebiegu jej migracji.

Róża francuska na terenie Polski występuje w niższych położeniach, przeważnie między 100–350 m n.p.m. Najwyższe stanowiska znajdują się w okolicach Nowego Sącza, skąd B. PAWŁOWSKI (1925) podaje ją z góry Litacz, z wysokości 530 m n.p.m. *R. gallica* rośnie zwykle na podłożu wapiennym względnie kredowym (skalki, rędzina), gliniastym i lessowym, rzadziej na skałkach piaskowcowych (np. Białowódzka Góra nad jez. Rożnowskim). Przywiązana jest do zbiorowisk kserotermicznych i najczęściej znaleźć ją można na pograniczu zarośli i muraw, w miejscach dobrze nasłonecznionych, rzadziej w świetlistych dąbrowach. W rejonach rolniczych wyparta ze swych naturalnych stanowisk zachowała się jeszcze w zaroślach łąkowych i na miedzach. Zbiorowiska, w których występuje uległy przeważnie silnemu zniekształceniu, tak, że trudno określić ich fitosocjologiczną przynależność — bez wątpienia należy je zaliczyć do zespołów ze związku *Quercion pubescentis*.

Dla przykładu można podać krótkie listy florystyczne zbiorowisk roślinnych z udziałem *Rosa gallica* z 3 stanowisk.

1. Grząby Korzeczkowskie koło Chęcina: *Pinus silvestris*, *Quercus robur*, *Q. sessilis*, *Prunus spinosa*, *Cornus sanguinea*, *Juniperus communis*, *Cotoneaster integerrima*, *Frangula alnus*, *Cytisus ratisbonensis*, *Corylus avellana*, *Pirus communis*, *Crataegus monogyna*, *Rosa tomentosa*, *Astragalus glycyphyllos*, *Fragaria vesca*, *Primula officinalis*, *Melica nutans*, *Trifolium alpestre*, *Anemone silvestris*, *Salvia pratensis*.
2. Wały koło Racławic — *Pinus silvestris*, *Quercus robur*, *Juniperus communis*, *Evolvulus verrucosa*, *Prunus spinosa*, *Rhamnus cathartica*, *Frangula alnus*, *Cytisus ruthenicus*, *Salvia pratensis*, *Galium verum*, *Agrimonia eupatoria*, *Adonis vernalis*, *Melica nutans*, *Medicago falcata*, *Anemone silvestris*.
3. Białowódzka Góra nad jez. Rożnowskim — *Quercus robur*, *Sorbus torminalis*, *Cerasus avium*, *Cornus sanguinea*, *Cotoneaster integerrima*, *Allium montanum*, *Euphorbia cyparissias*, *Vincetoxicum officinale*, *Medicago falcata*, *Hypericum perforatum*, *Brachypodium pinnatum*, *Bupleurum falcatum*, *Laserpitium latifolium*, *Galium mollugo*, *Coronilla varia*, *Sanguisorba minor*, *Origanium vulgare*, *Sedum maximum*, *Digitalis grandiflora*.

S. PAWŁOWSKA (1959, Szata Roślinna Polski) zalicza różę francuską podobnie jak i cały szereg innych ciepłolubnych roślin o charakterze stepowym, do elementu migracyjnego. Wyznaczenie jej dróg migracji, z braku danych kopalnych musi się rzecz oczywista opierać na współczesnym rozmieszczeniu stanowisk, które są rozproszone w południowej Polsce i nigdzie nie przekraczają 52° szerokości geograficznej północnej (oczywiście nie licząc niepewnych stanowisk EJSMONDA). Skupienia stanowisk i ich rozkład może stanowić podstawę do określenia głównych kierunków migracji, która przebiegała zarówno z południa, jak i z południowo-wschodu.

Na Lubelszczyznę i w okolice Przemyśla przywędrowała *R. gallica* z terenów pobliskiego Opola i Podola, podczas gdy do środkowej i zachodniej Polski migracja prowadziła wzdłuż kilku szlaków. Najważniejszy z nich prowadził najprawdopodobniej przez Bramę Morawską i rozgałęział się na dwie części: 1. wzdłuż doliny Odry w okolice Opola, Brzegu, Wrocławia, Ścinawy i Głogowa, 2. doliną Wisły po Kraków. W dalszej migracji na wschód i północ od Krakowa dużą rolę odegrały z pewnością, obszary lessowe i skalki wapienne Wyżyny Małopolskiej. W zachodnich Karpatach szlaki migracyjne wiodły wzdłuż przełomowych dolin Dunajca, Wisłoki i Wisłoka, przy czym najważniejszą rolę odegrała tu dolina Dunajca, którą wędrowały liczne gatunki południowe na północną stronę Karpat.

Pomimo znacznej żywotności róży francuskiej (zdolność wegetatywnego rozmnażania się) jej zasięg na terenie Polski ulega wyraźnemu kurczeniu się, a to na skutek intensywnej gospodarki człowieka. Daje się to zauważyć z jednej strony w pobliżu większych miast, zwłaszcza przemysłowych, z drugiej w rejonach rolniczych, gdzie nowoczesne metody uprawy likwidują pomalą nawet najmniejsze „nieużytki“ oraz miedze łąkowe, ostatnie ostoje róży francuskiej. Największe możliwości przetrwania ma ona na stanowiskach leśnych i to tam gdzie zachowana jest trwałość gospodarki leśnej (Nadl. Kosobudy na Lubelszczyźnie) i w rezerwach przyrody (Bogucice, Wały, Łąka Sulistrowicka, Białowódzka Góra).

Biorąc to wszystko pod uwagę, a więc reliktowy charakter gatunku, rozproszone stanowiska w wielu przypadkach już nie istniejące oraz groźbę zniszczenia dalszych stanowisk, należałoby różne francuską uznać w Polsce za gatunek chroniony.

Summary

Concerning the distribution of *Rosa gallica* L. in Czechoslovakia and Poland the authors interpreted this species in its classical contents and extension (H. CHRIST 1873, R. KELLER 1931, G. A. BOULENGER 1932).

For the determination of the detailed distribution, all the reliable data have been used from the Czechoslovak and Polish herbaria and from floristical publications of both countries. Many localities, especially in Poland, have been newly discovered and published on the map for the first time. The distribution in Czechoslovakia is marked by 949 dots; thus it includes 992 known localities and some of them are so near to each other that one dot on the map covers two or even three of them. Except these, 68 proved localities have not been drawn in, as it was impossible to identify their local names, originating from the past. The distribution in Poland, where the species is more scarce and where it reaches its absolute Northern limit, is marked by 167 dots (175 loc.); also in Silesia some unidentified localities have been left unmarked. The distribution in Germany and USSR is only partly indicated (according to reliable sources). Nevertheless it shows the course of the absolute Northern limit of this species on the whole territory delimited by the scope of the map.

The authors consider the species *Rosa gallica* to be a mediterranean - continental element. The map itself is very clear and the thermophile character of the species is from its repartition well evident. The absolute Northern limit is irregular. The extreme dots of the map approach 52° N, but they never reach this parallel.

Nevertheless one has to observe the distribution of *Rosa gallica* given by the map only as a proof of the present situation, which cannot express that of the original one. *Rosa gallica* as the absolute majority of the species of the genus *Rosa* as well, is typically heliophilous and in Central Europe, before people inhabited it, found but few suitable habitats, the territory being densely afforested. Only intensive deforestation, caused by the growing density of population, made possible for this and other species to occupy new habitats. The result of this phenomenon is the present situation illustrated by the map.

Literatura

Obecná část a rozšíření v Československu

K vyznačení rozšíření *Rosa gallica* v Československu byla použita veškerá autorovi dosažitelná literatura floristická, kterou pro její veliké množství nelze zde uvést. Jsou proto výslovně uvedeny jen nejposlednější práce, zejména ty, v nichž je druhu věnována větší pozornost, a práce v textu citované:

DOSTÁL J. (1960): The phytogeographical regional distribution of the Czechoslovak flora. — Sborník čs. Spol. zeměpisné 65 : 193–202.

CHRŽANOVSKIJ V. G. (1958): Rozi. — Moskva 1958.

HENDRYCH R. (1963): Ad floram dicionis oppidi Šafárikovo in Slovacia materies critica. — Biologické práce 9 (6) : 43.

KELLER R. (1931): Synopsis Rosarum spontaneorum Europae mediae. — Zürich.

MIKYŠKA J. (1963): Lesy v Zálabí východočeské nížiny. — Rozpravy ČSAV.

OTRUBA J. (1960): Několik botanických poznámek. — Zprávy vlastivěd. Úst. Olomouc č. 92 : 239 — 240.

- POSPÍŠIL V. (1962): Jak pronikaly thermofyty do nitra severozápadních Karpat. — Čas. Mor. Musea (Acta Musei Moraviae) 47 : 71, 91—92.
- ŠMARD A. (1961): Vegetační poměry Spišské kotliny. — Bratislava, pp. 222, mapa č. 24.
- TÄCKHOLM G. 1922: Zytologische Studien über Gattung *Rosa*. — Acta Horti Bergiani 7/3.

Kromě toho mně poskytli kolegové J. FUTÁK (Slovensko), V. POSPÍŠIL (Moravská brána), FR. ŠMARD A. (jižní Morava), BOH. ŠULA (Olomoucko), A. ŽERTOVÁ (celé území ČSSR) četné a cenné informace o dalších nepublikovaných nálezích druhu, začež jim děkuji.

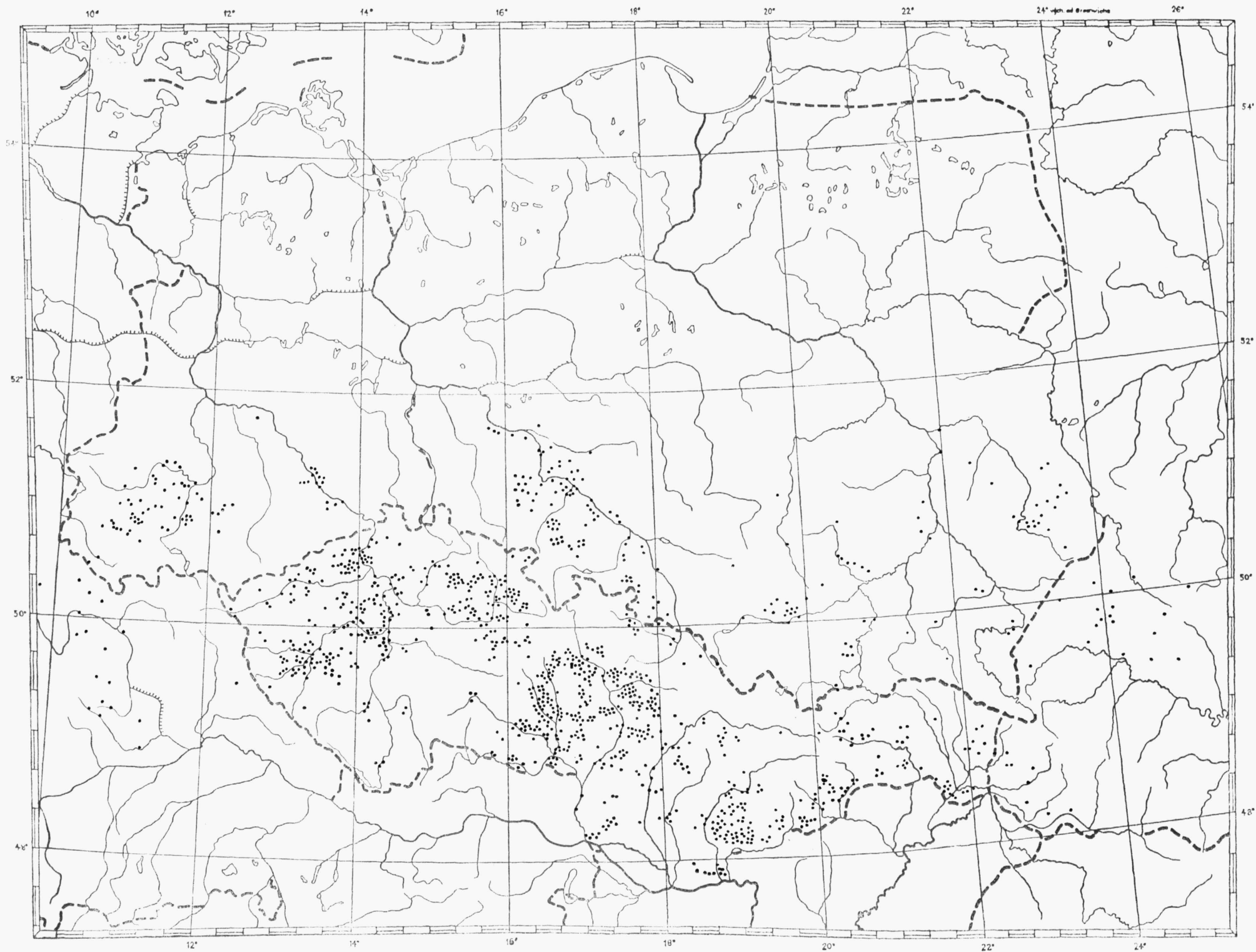
Razmieszczenie w Polsce

Wykaz cytowanej literatury

- BESSER W. S. J. G. (1808): Primitiae Florae Galiciae Austriaceae utriusque. I. — Viennae.
- BLASZCZYK H. (1959): Flora powiatu włoszczowskiego. — Fragn. Fl. et Geobot. 5 (1) : 47—96.
- BERDAU F. (1859): Flora Cracoviensis. — Cracoviae.
- BROWICZ K. (1962): *Rosa gallica* L. na Lubelszczyźnie. — Roczn. Sekc. dendr. PTB, 16 : 89—99.
- BRZYŃSKI B. (1961): *Orchis pallens* i inne interesujące gatunki w dolinie Dunajca koło Wojnicz (powiat Brzesko). — Fragn. Fl. et Geobot. 7 (2) : 317—326.
- EJSMOND A. (1887): Sprawozdanie z wycieczki botanicznej w Płockim, Rypińskim, Sierpeckim i Mławskim powiecie, odbytej w lipcu 1885 i 1886 roku. — Pam. Fizj. 7 : 93—134.
- FIK E. 1881: Flora von Schlesien. — Breslau.
- FIJALKOWSKI D. (1954): Wykaz rzadszych roślin Lubelszczyzny. — Fragn. Fl. et Geobot. 2 : 81-93 i (1959), 5 (1) : 11-35.
- IZDEBSKI K. (1960): Rzadsze rośliny lasów środkowego Roztocza. — Fragn. Fl. et Geobot. 6 (4) : 465—479.
- KNAPP J. A. (1872): Die bisher bekannten Pflanzen Galiziens und der Bukowina. — Wien.
- KÖPPEN F. T. (1888): Geographische Verbreitung der Holzgewächse der Europäischen Russlands und des Kaukasus, 1. — St. Petersburg.
- KROTOSKA T., PIOTROWSKA H. et SKURATOWICZ W. (1957): Notatki florystyczne z Zamojszczyzny. Fragn. Fl. et Geobot. 3 (1) : 21—29.
- MOWSZOWICZ J. (1960): Conspectus Florae Lodziensis, 1. — Łódź.
- PAWŁOWSKI B. (1925): Geobotaniczne stosunki Sądeckiej. — Kraków.
- PAX F. (1915): Schlesiens Pflanzenwelt. — Jena.
- ROSTAFIŃSKI J. (1872): Florae Polonicae Prodrum. — Berlin.
- SCHUBE T. (1901): Beiträge zur Kenntnis der Verbreitung der Gefäß-Pflanzen in Schlesien. — Breslau.
- SCHUBE T. (1903): Flora von Schlesien. — Breslau.
- WIMMER F. (1832): Flora von Schlesien. — Berlin.

Vysvětlivky k tabuli X:

- Vlevo: *Rosa gallica* L. na lokalitě „Grząby Korzeczkowski“ v Polsku (foto K. JAKUSZ).
- Vpravo: *Rosa gallica* L. na lokalitě „Wierzychowiny“ v Polsku (foto K. BROWICZ).

I. Klášterský a K. Browicz: *Rosa gallica* L. v Československu a Polsku